

Introducció

1. L'evolució de la mobilitat residencial

2. Les transformacions en la localització
de les activitats econòmiques

3. La integració i especialització funcional de l'espai

4. Conclusions

Introducció

La localització de la població i de les activitats productives en el territori són els dos elements principals que expliquen l'ús que els habitants fan de l'espai metropolità, ja sigui a través de les permanències —l'assentament de població— com de la seva mobilitat —la relació que s'articula a partir de les diferents localitzacions quotidianes (el lloc de residència, el de treball, etc.).

Aquest article té com a primer objectiu analitzar, a partir de les dades de l'Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població (ECVHP),¹ quina ha estat l'evolució recent de l'assentament de la població a la Regió Metropolitana de Barcelona (RMB) i a la resta del territori català per tal de detectar les principals pautes de localització del poblament al nostre país. Així, en el primer apartat es veurà que es mantenen les pautes de descentralització i dispersió apuntades en edicions anteriors de l'*Enquesta*, si bé l'efecte de l'arribada de població forana —amb uns comportaments residencials diferenciats— sembla que condiciona la forma i la velocitat del procés.

El segon apartat de l'article analitza la distribució espacial de l'altre factor territorial anunciat, el de les activitats productives, novament des d'una perspectiva evolutiva que permet copsar la magnitud, la velocitat i la direcció de les transformacions territorials esdevingudes a la Regió Metropolitana de Barcelona i a Catalunya.

L'últim apartat pretén analitzar com s'interrelacionen ambdós factors —poblament i ocupació— i quins són els patrons territorials que se'n deriven. Així, des del punt de vista del territori, es pot parlar de la progressiva especialització funcional de l'espai, fet que implica, des del punt de vista individual, l'ús cada vegada més extensiu de l'espai i l'ampliació de l'espai de vida de la població.

1. L'evolució de la mobilitat residencial

Les dades de l'edició de l'any 2006 de l'*Enquesta* confirmen algunes de les pautes ja apuntades cinc anys enrere en matèria de mobilitat residencial. La principal conclusió que se n'extreu és que el mercat residencial metropolità ha consolidat el seu dinamisme i la seva integració, com ja s'havia apuntat anteriorment, tot configurant-se com un únic espai on els individus realitzen migracions intrametropolitanes cada cop amb més independència de si comporten o no un canvi en el municipi de residència. No obstant això, aquests fluxos tenen una direccionalitat força clara, que podríem resumir gràficament afirmant que es dirigeixen «de dins cap a fora i del gran cap al petit», és a dir, reforçant les dinàmiques de desconcentració i dispersió de la població ja detectades anteriorment.

Socialment, els fluxos són majoritàriament protagonitzats per població jove que busca, fora de l'àrea central de la Regió Metropolitana, habitatge a un preu més assequible per emprendre i consolidar el procés d' emancipació, en alguns casos, i de formació de família, en uns altres.

Finalment, l'altre col·lectiu que presenta una mobilitat residencial important és la població nouvinguda si bé, en aquest cas, la territorialitat dels fluxos apuntada no és tan clara, ja que tendeixen a concentrar-se als centres de les ciutats, on l'accés a l'habitatge per via del lloguer —com a via d'entrada al mercat residencial— és més ampli. D'aquesta manera veurem que les migracions intrametropolitanes associades al mercat de l'habitatge —que afecten, sobretot, la població autòctona i tenen una direcció dominant, des del cor dels sistemes urbans cap als seus entorns— canvien amb els efectes de les migracions internacionals associades al mercat de treball, que s'assenten en primer lloc en els principals nuclis urbans.

En el context europeu, les societats catalana i espanyola es caracteritzen per una mobilitat residencial força baixa, amb un baix nombre de canvis de residència al llarg de la trajectòria vital dels individus. Així, la taxa de mobilitat residencial espanyola se situa entre les més baixes del continent, tan sols comparable a la d'altres països me-

¹ Vegeu informació sobre el contingut i la metodologia de l'Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població a l'article introductor d'aquesta mateixa revista, que edita l'Institut d'Estudis Regionals i Metropolitans de Barcelona.

TAULA 1 Darrer canvi d'habitatge* realitzat per la població segons àmbit territorial de residència i moment en què s'ha produït (2006). %

	Barcelona	Primera corona	Subtotal AMB	Segona corona	Subtotal RMB	Resta Província	Subtotal província Barcelona	Resta Catalunya (Cat-Prov)	Resta Catalunya (Cat-RMB)	Total Catalunya
No ha canviat**	13,5	12,1	12,8	8,5	11,3	10,2	11,2	12,6	12,1	11,5
Abans de 1990	42,8	38,5	40,8	33,6	38,2	37,4	38,1	33,0	33,9	36,8
1990 – 1994	7,9	8,8	8,3	10,5	9,1	8,6	9,1	10,7	10,3	9,5
1995 – 1999	12,5	14,5	13,4	19,1	15,5	16,3	15,5	14,7	15,0	15,3
2000 – 2005	23,0	26,2	24,5	28,3	25,8	27,4	26,0	28,7	28,4	26,7
NS/NC	0,2	0,0	0,1	0,0	0,1	0,1	0,1	0,3	0,2	0,1
N mostral	(2.397)	(2.083)	(4.479)	(2.533)	(7.012)	(657)	(7.669)	(2.579)	(3.236)	(10.249)
Canvis en els darrers 15 anys	43,5	49,4	46,3	57,9	50,4	52,2	50,6	54,2	53,8	51,5

* Inclou els canvis de municipi.

** Població que ha viscut sempre al mateix habitatge.

TAULA 2 Darrer canvi d'habitatge realitzat per la població que ha implicat un canvi de municipi de residència, segons àmbit territorial i moment en què s'ha produït (2006). %

	Barcelona	Primera corona	Subtotal AMB	Segona corona	Subtotal RMB	Resta Província	Subtotal província Barcelona	Resta Catalunya (Cat-Prov)	Resta Catalunya (Cat-RMB)	Total Catalunya
No ha canviat*	82,3	59,5	71,7	59,9	67,4	70,4	67,7	72,0	71,7	68,8
Abans de 1990	8,4	17,9	12,8	11,6	12,4	11,9	12,3	8,7	9,3	11,4
1990 – 1994	1,4	3,7	2,4	4,9	3,3	2,3	3,2	3,0	2,9	3,2
1995 – 1999	2,0	6,2	3,9	9,4	5,9	4,4	5,8	5,0	4,9	5,6
2000 – 2005	5,9	12,7	9,1	14,2	10,9	11,0	10,9	11,3	11,2	11,0
NS/NC	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
N mostral	(2.397)	(2.083)	(4.479)	(2.533)	(7.012)	(657)	(7.669)	(2.579)	(3.236)	(10.249)
Canvis en els darrers 15 anys	9,3	22,6	15,5	28,5	20,2	17,7	20,0	19,3	19,0	19,8

* Població que ha viscut sempre al mateix habitatge + població que l'última vegada que ha canviat d'habitatge no ha canviat de municipi.

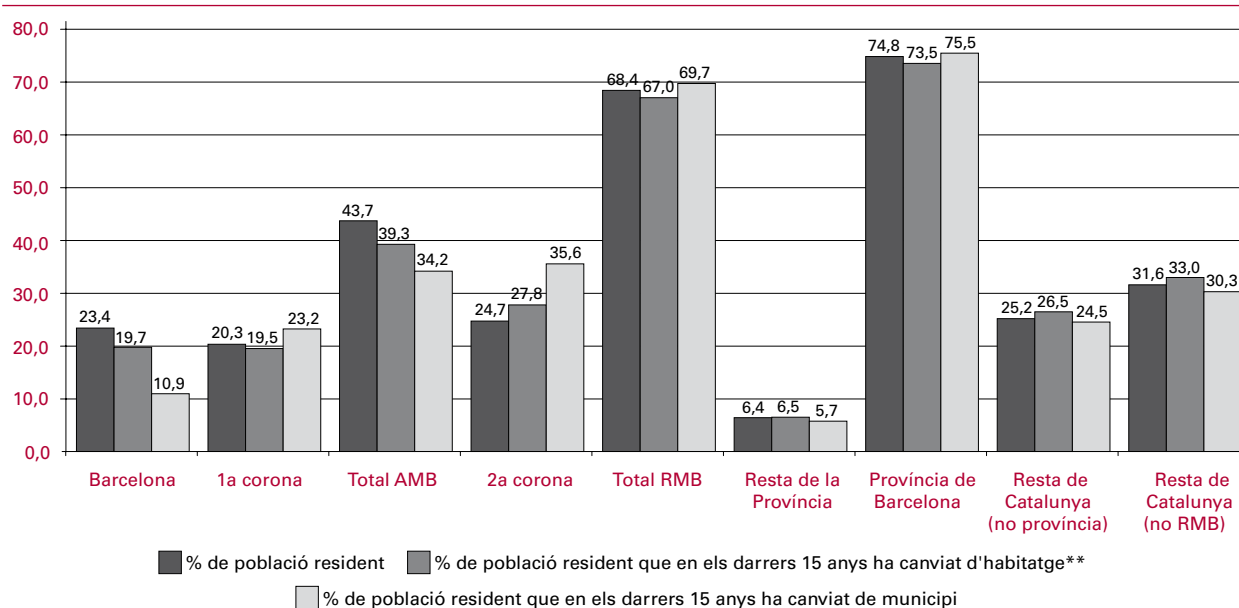
ridionals —com ara Itàlia, Grècia i Portugal— i Irlanda, i molt lluny de la variació residencial de la població dels Estats Units. L'explicació d'aquest fet és complexa i escapa a l'àmbit de l'*Enquesta*. Tanmateix és bo recordar que els autors solen associar-la a l'estructura d'edats de la població —com es veurà, en termes generals, com més edat, menys mobilitat—, l'endarreriment en l'emancipació i el règim de tinença de l'habitatge —amb un clar predomini de la propietat per sobre del lloguer.

En aquest context, doncs, no és d'estranyar que l'11,3% de la població de la Regió Metropolitana de Barcelona no hagi canviat mai de residència, i que el 38,2% no s'hagi mogut de lloc de residència en els darrers 15 anys. No obstant això, la comparació amb les anteriors edicions de l'*Enquesta* revela un canvi en la tendència, marcada per l'acceleració en l'augment de la mobilitat residencial, que ja s'apuntava fa cinc anys i ara es confir-

ma plenament. Així, els resultats apunten que la meitat de la població metropolitana (el 50,4%) ha canviat de residència en els darrers 15 anys (entre 1990 i 2005); mentre que cinc anys abans, aquest percentatge tan sols era del 38,2% (taula 1).

A aquest salt quantitatiu de la mobilitat residencial a la Regió Metropolitana de Barcelona, se'n pot afegir un altre de caire qualitatiu ja que realitzar un canvi d'habitatge implica, cada cop més, canviar de municipi de residència: mentre que l'any 2000 tan sols un 12,6% de la població havia canviat de municipi durant els darrers 15 anys, l'any 2006 el percentatge s'eleva fins al 20,2% (taula 2). Expressat en altres termes, això significa que entre 1990 i 2006 calia que es donessin 2,5 canvis d'habitatge per tal que es produís un canvi de municipi i, si s'acota l'anàlisi als darrers cinc anys, en calen tan sols 2,37.

FIGURA 1 Relació entre la població resident i la distribució de la destinació de la mobilitat residencial dels darrers 15 anys*, segons àmbits territorials (2006). %

* Percentatges calculats considerant Catalunya=100

** Inclou els canvis de municipi.

Font: Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població de Catalunya (2006)

La pregunta que cal formular en aquest punt és si la Regió Metropolitana de Barcelona presenta un grau de mobilitat més elevat que la resta d'àmbits territorials catalans. La resposta en aquest cas és negativa: els nivells de mobilitat residencial —tant si implica un canvi de municipi com si no— de la Regió i de la resta de Catalunya són similars en termes generals i, fins i tot, són lleugerament superiors en el territori català no metropolità.

La figura 1 mostra quina és la relació entre el percentatge de població resident a cada un dels àmbits catalans estudiats i el de població que ha realitzat un canvi residencial, segons el seu caràcter intramunicipal o intermunicipal. Cal destacar, en primer lloc, la desproporció que es produeix a Barcelona, que ens mostra l'elevada autocontenció de la ciutat: malgrat que hi resideix el 23,4% de la població catalana, els seus habitants només realitzen el 10,9% dels canvis municipals de residència, al contrari del que s'esdevé a la Segona corona (24,7% i 35,6%, respectivament). Pel conjunt de la Regió Metropolitana de Barcelona s'aprecia que la probabilitat d'efectuar una migració de caràcter intermunicipal és més elevada que a la resta del territori català, fins i tot en el marc de la pròpia província de Barcelona.

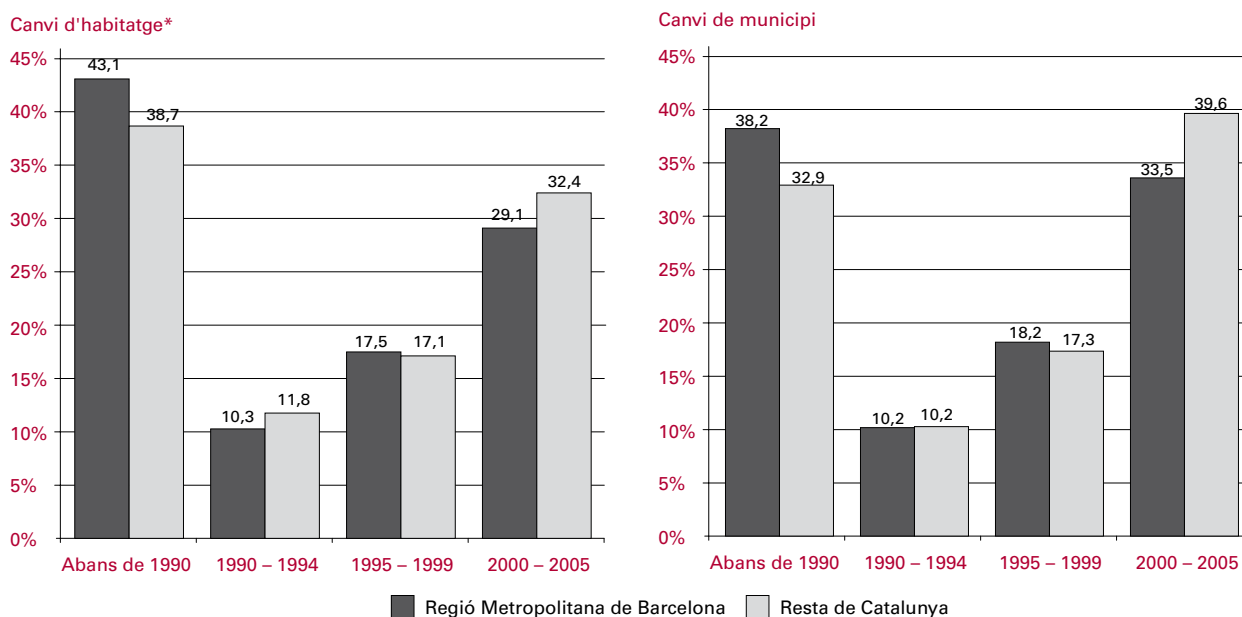
Aquests resultats amaguen una qüestió temporal interessant. Els percentatges de població que no ha canviat mai d'habitatge o de municipi de residència són similars. En canvi, entre la població que ha efectuat un canvi d'habitatge o de residència, s'observa que hi ha diferències clares en funció del moment en què s'han produït aquests canvis. Tal com s'observa a la figura 2, es pot afirmar l'existència d'una tendència a l'homogeneïtzació

dels patrons de conducta residencial entre els habitants metropolitans i els de la resta del territori català, que trenca el decalatge inicial marcat per una mobilitat inicial més elevada en el cas metropolità. Aquesta pauta, amb el canvi de segle, s'igualava i fins i tot s'inverteix.

Impliquen aquests resultats que el territori català no metropolità tendeix a comportar-se com a tal en matèria residencial? Signifiquen aquestes dades que la mobilitat residencial de la Regió Metropolitana de Barcelona desborda els seus límits clàssics i tendeix a expandir-se en el territori català per via de la descentralització de la població? Probablement encara és d'hora per poder confirmar amb rotunditat aquesta hipòtesi i caldrà esperar els resultats de les properes edicions de l'*Enquesta*. Sí que és cert, però, que una mobilitat residencial més elevada, sobretot si implica més probabilitat de canvi de municipi, és característica d'espais funcionalment integrats, i això suposa, a la pràctica, un salt d'escala de la ciutat tradicional i una ampliació de l'espai de vida dels seus residents. Reprendrem aquestes idees més endavant.

Si reduïm l'escala d'anàlisi i ens fixem en el que passa a la Regió Metropolitana, comprovem que els diferents àmbits territorials presenten comportaments diferents (taula 1): el 57,9% dels residents a la Segona corona han realitzat un canvi residencial en els darrers 15 anys, mentre que el percentatge disminueix al 49,4% a la Primera corona i a només un 43,5% a Barcelona ciutat. Anàlogament, aquest mateix patró es manté pel que fa als canvis residencials que impliquen un canvi de municipi (taula 2): els residents a la Segona corona

FIGURA 2 Distribució dels canvis d'habitatge, amb o sense canvi de municipi, segons data de realització i àmbit territorial (2006)

* Inclou els canvis de municipi.

Font: Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població de Catalunya (2006)

són els que han realitzat, proporcionalment, més canvis municipals de residència (gairebé la meitat, el 49,2%, dels canvis residencials realitzats en els darrers 15 anys han significat un canvi de municipi), mentre que aquest percentatge baixa en el cas dels barcelonins (21,3%) i a la Primera corona (45,7%).

Aquesta constatació ja ens aporta alguna pista de la direccionalitat dels fluxos de les migracions intrametropolitanes, que es confirma amb l'anàlisi de les dades que es presenten a la taula 3. A grans trets, s'hi aprecien dues característiques simultànies i complementàries: els fluxos migratoris es dirigeixen principalment des del centre cap a la perifèria i des dels municipis més densos i poblats cap als menys densos i més dispersos. En paraules planeres, podem afirmar que els fluxos segueixen una lògica territorial marcada pel criteri «de dins cap a fora i del municipi gran cap al petit».

La taula 3 ens mostra que més de la meitat (el 51%) dels canvis residencials intermunicipals esdevinguts en els darrers 15 anys han tingut com a destinació la Segona corona metropolitana; un terç, la Primera corona, i la sisena part restant, Barcelona. En termes d'entrades i sortides, el saldo és clarament negatiu a la ciutat central, pràcticament nul a la Primera corona i netament positiu a la Segona.

En general es tracta d'uns valors semblants als de l'anterior edició de l'*Enquesta*, si bé s'observa un lleuger repunt de la ciutat de Barcelona com a destinació dels moviments residencials (de l'11,8% de llavors es passa al citat 15,7%). El perquè d'aquest repunt cal buscar-lo en el fet que l'edició de l'*Enquesta* de 2006 ja ha cap-

tat la important onada immigratòria forana que opta per assentar-se, almenys en un primer moment, a la ciutat central com a estratègia residencial.

Així, és il·lustratiu que el 54,6% de la població que ha arribat a Barcelona en els darrers 15 anys provingués de fora de Catalunya, un percentatge molt superior al de les dues corones metropolitanes (16,5% i 11%, respectivament). Alhora, si ens fixem en el lloc d'assentament de la població que ha arribat en els darrers cinc anys, observem que dos de cada cinc persones opten per residir inicialment a les grans ciutats, de manera que la ciutat de Barcelona és el primer lloc de residència del 42% dels nousvinguts, seguida de les ciutats de més de 100.000 habitants (24,0%) i de les de més de 50.000 habitants (18,7%). Caldrà veure, a les properes edicions de l'*Enquesta*, si aquest important col·lectiu de població nousvinguda segueix els mateixos patrons de mobilitat residencial que la població nascuda a l'Estat espanyol i tendeix, també, a descentralitzar-se residencialment.

Tal com s'ha dit, el segon tret característic de les migracions intermunicipals a la Regió Metropolitana de Barcelona és el seu caràcter predominantment dispersador de la població. Ho demostren les dades del nombre d'habitants del municipi de residència (taula 3): els municipis de menys de 50.000 habitants, que representen poc més d'una quarta part de la població metropolitana (27,9%), atreuen gairebé la meitat (46,3%) dels canvis residencials intermunicipals dels darrers anys. També cal destacar el rol de les ciutats mitjanes —entre 50.000 i 100.000 habitants—, que representen gairebé el 15% de la població metropolitana i el 20% de les destinacions dels canvis residencials metropolitans. A l'altre ex-

TAULA 3 Relació entre la població resident a la RMB i la població arribada a l'habitatge en els darrers 15 anys, segons àmbit de residència i segons nombre d'habitants del municipi (2006)

		Població resident	Població arribada a l'habitatge en els darrers 15 anys			
			Total de canvis d'habitatge		Canvis d'habitatge i de municipi	
		%	%	Diferència	%	Diferència
Àmbit de residència	Barcelona	34,2	29,5	-4,7	15,7	-18,5
	Primera corona	29,7	29,1	-0,6	33,3	3,6
	Subtotal AMB	63,9	58,6	-5,3	49,0	-14,9
	Segona corona	36,1	41,4	5,3	51,0	14,9
Nombre d'habitants del municipi	Barcelona	34,2	29,5	-4,7	15,7	-18,5
	100.000 a 250.000	23,2	21,9	-1,3	18,0	-5,2
	50.000 a 99.999	14,8	17,2	2,4	20,0	5,2
	10.000 a 49.999	20,7	22,7	2,0	30,5	9,8
	2.000 a 9.999	6,7	8,4	1,7	15,3	8,6
	Menys de 2.000	0,5	0,4	-0,1	0,5	0,0
N mostral		(7.012)	(3.537)		(1.414)	

Font: Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població de Catalunya (2006)

trem hi ha els municipis de més de 100.000 habitants —inclosa Barcelona—, que tot i que apleguen prop del 60% de la població, tan sols atreuen un de cada tres desplaçaments intermunicipals.

Aquestes xifres són, a grans trets, força semblants a les de l'anterior edició de l'*Enquesta* (2000), tot i que apunten cap a un possible canvi de tendència en el poblament metropolità: la recentralització de la població com a conseqüència de l'assentament de la població novinguda als centres urbans. En efecte, les grans ciutats continuen presentant un saldo negatiu, però menor que ara fa cinc anys. Al mateix temps, les ciutats mitjanes reforcen el seu pes relatiu i disminueix el percentatge de població que s'instal·la als municipis més petits. Una anàlisi més detallada de les pautes de mobilitat segons les característiques sociodemogràfiques de la població ens ha de permetre determinar l'existència o la inexistència de més d'un model migratori. Ho veurem tot seguit.

En termes d'estructura de la població, l'impacte d'aquestes migracions intermunicipals és notable: en el conjunt de la Regió Metropolitana de Barcelona, el 40% de les persones que han arribat en els darrers 15 anys al seu habitatge actual provenen d'un altre municipi, xifra que s'eleva fins al 49,2% —és a dir, gairebé la meitat— en el cas de la Segona corona.

Aquestes mateixes xifres es poden plantejar en termes d'autocontenció residencial (el percentatge dels que han canviat d'habitatge en els darrers 15 anys que s'han quedat a viure al mateix municipi o àmbit on residien). A escala municipal, les dades mostren que gairebé dos de cada tres persones que han canviat d'habitatge en els

darrers 15 anys resideixen al mateix municipi que abans del canvi residencial. Ara bé, territorialment s'observen diferències, ja que l'autocontenció a la Primera corona és força més baixa (57,3%). Es tracta, en tots els casos, de valors superiors a la resta de Catalunya (76,5%); fruit, sens dubte, de la idea ja apuntada anteriorment segons la qual el mercat de l'habitatge metropolità tendeix a configurar-se com un espai únic i integrat. Si en lloc d'adoptar l'escala municipal, ens fixem en cada un dels àmbits estadístics, es reproduïen les mateixes pautes territorials però, evidentment, amb uns valors més elevats: prop de tres de cada quatre residents a la Regió Metropolitana de Barcelona que han canviat de residència en els darrers 15 anys viuen a la mateixa corona que abans, mentre que a la resta de Catalunya aquest valor s'eleva a quatre de cada cinc.

Fins ara, s'ha tractat la població de la Regió Metropolitana de Barcelona com un conjunt homogeni, sense atendre les característiques sociodemogràfiques. És el moment doncs de plantejar-se si, tal com s'ha apuntat, existeixen patrons de mobilitat residencial diferents entre la població metropolitana (taula 4).

Una primera distinció important fa referència a l'origen geogràfic del cap de família, segons si ha nascut o no a Espanya. Els resultats no poden ser més aclaridors ja que la població immigrada presenta una mobilitat residencial molt més elevada que la població espanyola: nou de cada deu immigrants ha canviat de residència en els darrers 15 anys; en el cas dels espanyols, la proporció és d'un de cada dos. Sens dubte, cal relacionar aquest fet amb l'onada immigratòria recent que s'ha esdevingut al nostre país: com que es tracta de movi-

TAULA 4 Relació entre la població resident a la RMB i la població arribada a l'habitatge en els darrers 15 anys, segons diverses variables sociodemogràfiques del cap de família (origen geogràfic, categoria professional, edat i nivell d'instrucció) (2006)

		Població resident		Població arribada a l'habitatge en els darrers 15 anys		
				Total de canvis d'habitatge	Canvis d'habitatge i de municipi	
		%		%	Diferència	
Origen geogràfic*	Nascuts a Espanya	90,3		82,5	-7,8	
	Nascuts fora d'Espanya	9,7		17,5	7,8	
Categoria professional*	Baixa	45,7		45,3	-0,4	
	Mitjana	35,5		35,3	-0,2	
	Alta	15,7		17,3	1,6	
	Altres respostes**	3,2		2,2	-1,0	
Edat*	< 26 anys	1,0		1,8	0,8	
	26-35 anys	14,5		27,2	12,7	
	36-45 anys	19,8		32,5	12,7	
	46-55 anys	22,2		18,9	-3,3	
	56-65 anys	19,6		11,3	-8,3	
	> 65 anys	22,6		8,1	-14,5	
	NS/NC	0,3		0,3	0,0	
Nivell d'instrucció*	Sense estudis	11,3		6,2	-5,1	
	Estudis primaris	39,8		33,5	-6,3	
	Estudis secundaris	30,3		36,6	6,3	
	Estudis superiors	18,0		23,1	5,1	
	NS/NC	0,6		0,7	0,1	
N mostrat		(7.012)		(3.537)		(1.414)

* Les dades fan referència al cap de família.

** Inclou els que no contesten, els que no es poden situar en cap categoria i els que no han treballat mai.

Font: Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població de Catalunya (2006)

ments força recents —el 70,8% dels canvis residencials de la població nascuda a l'estranger s'ha produït en els darrers cinc anys—, l'Enquesta recull, molt probablement, el moviment des del país d'origen cap a la Regió Metropolitana de Barcelona. Aquest fet explica, doncs, que més de la meitat (el 54,6%) dels canvis residencials efectuats per població nascuda fora de l'Estat espanyol durant els darrers 15 anys hagin significat un canvi de municipi de residència (i, per a la majoria, ens atreviríem a dir un canvi de país i tot); mentre que entre els espanyols, el percentatge es redueix al 36,8%. Dit d'una altra manera, tot i que la població que no ha nascut a l'Estat espanyol només representa una de cada deu de les persones residents a la Regió Metropolitana de Barcelona entrevistades, és la protagonista de gairebé un de cada quatre canvis de municipi de residència.

Una segona segmentació de la població metropolitana té a veure amb la categoria professional del cap de família: les classes altes són les que presenten més mobilitat residencial, amb la particularitat que aquesta es

limita pràcticament al municipi on es resideix, tendència que comparteixen amb els estrats intermedis de la societat. Per contra, la mobilitat més reduïda de les classes baixes té un caràcter més intermunicipal. Com es veurà més endavant, l'explicació d'aquest fet cal buscar-la en la motivació que impulsa a efectuar un canvi residencial, vinculada principalment a aspectes econòmics i de millora de l'habitatge, als quals els estrats socioeconòmics més baixos són més sensibles.

Una altra variable important a l'hora d'analitzar la mobilitat de la població és la que es refereix a la fase del cicle vital, aspecte a què ens podem aproximar de manera indirecta a partir de l'edat del cap de família. Els resultats obtinguts no poden ser més concloents: hi ha més mobilitat residencial durant la joventut, fruit de la formació de parella i de noves llars a partir de l'emanipació de l'habitatge familiar. Així, la població amb una edat compresa entre 26 i 45 anys representa un terç de la població metropolitana i protagonitza tres de cada cinc moviments, sense que s'observi una propensió

més elevada a canviar de municipi. Per contra, les edats madures s'associen a mobilitats baixes vinculades a situacions residencials ja consolidades, amb forts vincles i xarxes relacionals —familiars, socials, etc.— amb el territori on es resideix. Això explica que quan es canvia de municipi en edats avançades, en la majoria dels casos es tracta de mobilitat de caràcter intramunicipal.

Finalment, una última variable de segmentació rellevant fa referència al nivell d'estudis assolit per la població. Les dades mostren que a mesura que augmenta el grau d'instrucció, la probabilitat de realitzar un moviment residencial és més gran; tot i que, en realitat, el comportament d'aquesta variable està força condicionat per l'estructura d'edats de la població: per un efecte de generació, la població més jove és la que disposa d'uns nivells formatius més elevats i, com s'ha vist, és la que presenta una major propensió a realitzar un moviment residencial. És interessant, però, comprovar que la probabilitat de realitzar una migració intermunicipal no augmenta necessàriament en paral·lel al nivell d'estudis, sinó que les persones amb estudis secundaris són les que presenten un valor més gran en aquest sentit. És una mostra més que la decisió de realitzar un canvi residencial té molt a veure amb termes de millora de l'habitatge i la facilitat econòmica d'accedir-hi, i que la població més instruïda, associada a la classe benestant, té més llibertat d'elecció residencial.

Així, en resum, si s'hagués de dibuixar un perfil de la població que ha realitzat un canvi residencial en els darrers 15 anys, ens hi aproximariem força si afirméssim que es tracta de població jove, més instruïda i més benestant que la mitjana, i que, territorialment, tendeix a desconcentrar-se i dispersar-se. Forçosament, caldria però matisar que aquesta afirmació tan sols seria certa per una àmplia majoria de la població, la nascuda a l'Estat espanyol. I és que la població forana presenta una dinàmica migratòria particular: la seva mobilitat és més elevada que la de la població nascuda a l'Estat i, al contrari del que succeeix amb aquest últim grup de població, tendeix a localitzar-se als nuclis urbans.

La coexistència d'aquestes dues dinàmiques ens fa plantejar dos temes d'interès per la pròpia realitat socioeconòmica de les ciutats metropolitanes: en primer lloc, cal preguntar-se si aquesta tendència de la immigració forana a localitzar-se en els nuclis urbans de la població és tan sols un efecte passatger fruit de la recent onada immigratòria i si, amb el pas del temps, la població nouvinguda seguirà els mateixos passos que la població espanyola i tendirà a descentralitzar-se. La resposta a aquesta pregunta és difícil de plantejar amb les dades actuals, si bé és cert que la lògica de la cadena de vacants del mercat de l'habitatge ens ho pot fer pensar.

El segon tema, també molt interessant, és el de la diferenciació sociodemogràfica dels protagonistes del flux d'entrada i de sortida de població a les ciutats centrals, pel que fa al filtratge: quines són les diferències entre els qui emigren de la ciutat de Barcelona i els qui hi arriben? Les anàlisis realitzades permeten confirmar la selecció que el mercat de l'habitatge exerceix sobre la població nouvinguda i els efectes que això pot tenir sobre les estructures sociodemogràfiques del poblament. Aquests efectes no s'han d'interpretar necessàriament en clau negativa, sinó com una oportunitat que pot contribuir a l'homogeneïtzació dels nivells de renda mitjana entre els diferents àmbits territorials de la Regió Metropolitana.

Un element indispensable a l'hora d'analitzar la mobilitat residencial de la població fa referència a la motivació que impulsa el moviment migratori. En aquest sentit, l'*Enquesta* no pot ser més concloent: més de la meitat (el 50,5%) dels canvis de residència de la població metropolitana esdevenint durant els darrers 15 anys tenen a veure amb qüestions de l'habitatge i l'entorn (taula 5). En segon lloc, hi ha els motius familiars (38,0%) que, de fet, també tenen una relació directa amb les condicions de l'habitatge, i estan vinculats amb la falta d'espai causada per l'arribada de nous membres a la família (fills, persones grans de les quals s'ha de tenir cura, etc.) o,

TAULA 5 Motiu principal del darrer canvi d'habitatge realitzat per la població de la RMB, segons any d'arribada a l'habitatge i origen geogràfic del cap de família (2006)

	Any d'arribada a l'habitatge			
	Abans de 1990	1990-2005		
	Conjunt de la població	Nascut a Espanya	Nascut fora d'Espanya	Conjunt de la població
Motius d'habitatge/entorn	46,2	51,9	43,8	50,5
Motius familiars	39,7	41,5	21,2	38,0
Motius laborals	10,1	3,4	30,3	8,1
Altres motius	2,2	2,4	3,1	2,5
NS/NC	1,8	0,8	1,6	0,9
N mostrat	(2.678)	(2.918)	(619)	(3.537)

Font: Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població de Catalunya (2006)

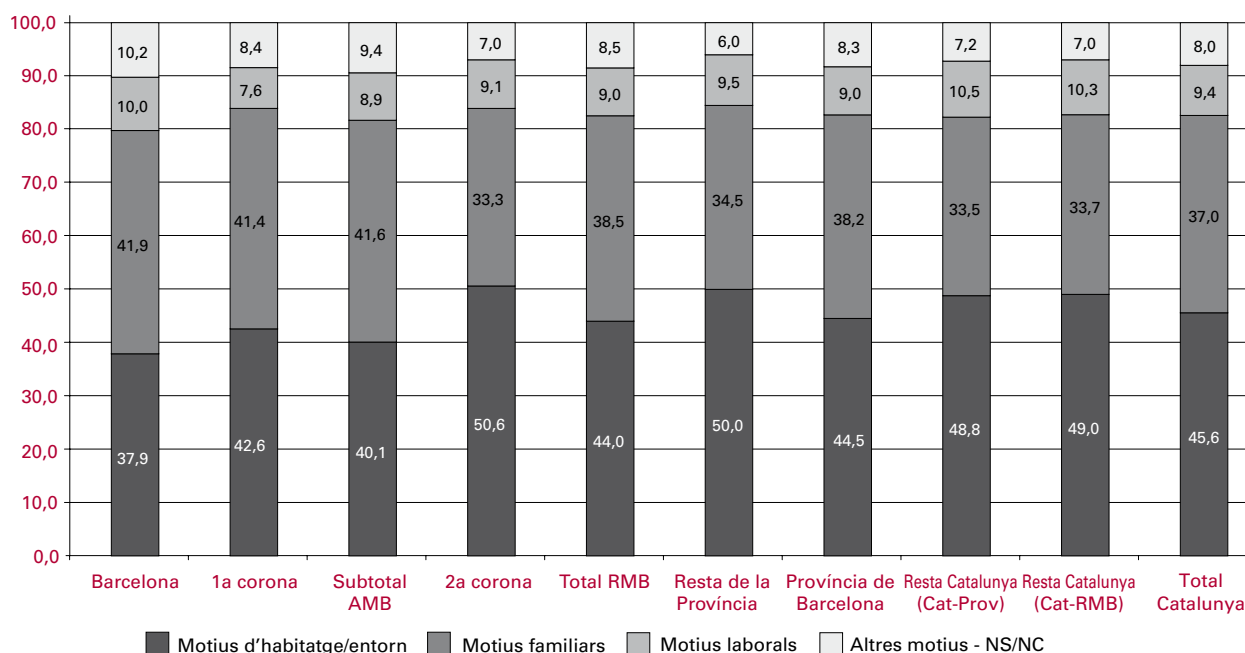
per contra, amb l'excés d'espai (causat per la desaparició del cònjuge en el cas de la població d'edat més avançada). Finalment, els motius laborals tenen poc protagonisme en l'explicació de la mobilitat residencial a la Regió Metropolitana de Barcelona: segons el que indiquen les dades, el volum de població que canvia de lloc de residència per apropar-se al lloc de treball és força baix (8,1%), i encara ho és més si només es té en compte la població nascuda a Espanya (3,4%). Com es veurà en altres articles d'aquest monogràfic, aquest fet té molta importància a l'hora d'explicar l'augment de la distància entre lloc de treball i de residència i, per tant, de l'ús extensiu que els residents fan del territori metropolità.

Com s'acaba d'entreveure, aquesta visió general amaga, però, un comportament diferent important segons l'origen geogràfic del cap de família. En efecte, els motius exposats són vàlids per als moviments dels últims 15 anys de la població nascuda a l'Estat espanyol —i, a causa del seu pes relatiu, per al conjunt de la població resident a la Regió Metropolitana de Barcelona—, però no pas per a la població nascuda en un altre país: en aquest últim cas, malgrat que els motius relacionats amb l'habitatge es mantenen en primera posició (43,8%), cal destacar l'augment dels motius laborals (30,3%). Sens dubte aquesta dada indica que les migracions internacionals tenen una motivació laboral: una part importantíssima de la població que ha arribat a l'Estat espanyol durant els darrers 15 anys ho ha fet per treballar-hi i, per tant, l'*Enquesta* recull el fet que aquest canvi de residència obeeix a motius laborals.

Hi ha tres factors que ens fan pensar, però, que en un futur no gaire llunyà aquesta importància dels motius laborals en les migracions residencials de la població nascuda a l'estranger tendirà a reduir-se i a equiparar-se amb la de la població nascuda a l'Estat espanyol: en primer lloc, el fre que l'onada immigratòria viu actualment, que tendeix a reduir els desplaçaments vinculats a la incorporació al mercat de treball; en segon lloc, la importància creixent del pes del reagrupament familiar en el conjunt de les migracions internacionals que, òbviament, farà augmentar el percentatge de canvis residencials deguts a motius familiars i de millora de l'habitatge (per la necessitat d'espai), i finalment, en tercer lloc, cal pensar que l'assentament de la població nouvinguda i la millora de les condicions de vida han de tendir a homogeneïtzar les pautes de comportament residencial de la població amb independència del seu origen geogràfic.

La pregunta que cal formular és si les motivacions de canvi residencial a la Regió Metropolitana de Barcelona són diferents de les de la població de la resta de Catalunya, per tal de saber si existeixen mecanismes diferents d'integració de l'espai metropolità. La figura 3 ens mostra que els motius relacionats amb l'entorn i l'habitatge són els principals factors explicatius dels moviments residencials a tot Catalunya. No obstant això, cal destacar dos fets importants: d'una banda, la ciutat de Barcelona presenta el valor més baix de tots els àmbits territorials analitzats (37,9%) fruit de la major importància dels motius laborals ja apuntada anteriorment. Sembla que aquesta tendència s'estén, encara que de manera més diluïda, als municipis de la Primera corona. Un altre as-

FIGURA 3 Distribució de la població que ha canviat d'habitatge per motiu de l'últim canvi, segons lloc actual de residència (2006). %

Nota: Submostra formada per la població que ha canviat d'habitatge alguna vegada.
Font: Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població de Catalunya (2006)

pecte que no es pot menystenir en l'elecció residencial dels qui han optat per traslladar-se a viure a la ciutat de Barcelona és el paper de les xarxes familiars i socials, atès que un 29,3% de la població nouvinguda a la capital catalana declara haver-s'hi traslladat per aquest motiu.

D'altra banda, cal remarcar que, tant a la Segona corona com a la resta de la Província, en la meitat dels casos el canvi residencial està motivat per aspectes relacionats amb l'habitatge i l'entorn. Sens dubte, la principal causa cal buscar-la en el fet que, segons la percepció col·lectiva, aquestes àrees ofereixen unes condicions residencials més bones a un preu més reduït. En aquest sentit, mentre que el preu de l'habitatge és el principal motiu per traslladar-se a viure a la Primera corona metropolitana (31,8%), la millora de l'entorn residencial ho és en el cas de la Segona corona, amb un percentatge idèntic.

Així, es pot concloure que la via residencial de la integració de l'espai metropolità obeeix a motius directament relacionats amb l'habitatge i l'entorn: la recerca de millora de les condicions —major superfície, accés a la propietat, entorn més agradable, etc.— a un cost més baix. I el que territorialment és potser més important és que aquesta lògica no sembla circumscriure's a la Regió Metropolitana de Barcelona, sinó que s'estén més enllà dels seus límits per abraçar el conjunt del territori català.

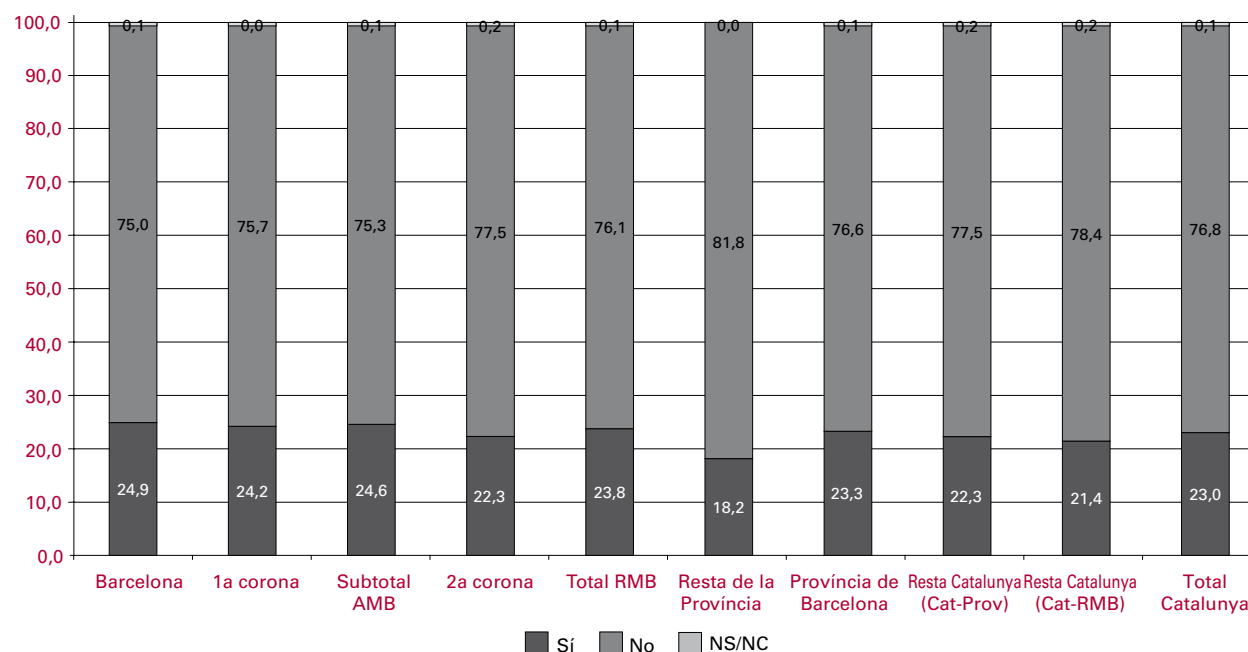
A més de la motivació dels moviments residencials passats, l'*Enquesta* també permet conèixer les expectatives de canvi en un futur immediat (figura 4). Si es

comparen les dades de la present edició amb les de l'anterior, s'observa un creixement en les expectatives de canvi residencial de la població metropolitana. Així, gairebé un de cada quatre residents té previst canviar de domicili, un valor superior al de la resta de Catalunya.

Sens dubte, hi ha dos motors de canvi principals, que estan relacionats, d'una banda, amb l'estructura d'edat de la població i, de l'altra, amb l'origen geogràfic. En primer lloc, l'arribada a edats madures de les generacions nascudes durant el *baby boom* de les dècades dels seixanta i setanta al nostre país determina que l'etapa actual del seu cicle de vida estigui marcada per l'assentament, tant de la situació residencial —cosa que explica l'augment de motius com ara la millora l'habitatge o del règim de tinença (cal pensar que en termes d'accés a la propietat)— com familiar —es detecta un augment dels canvis motivats per l'ampliació del nombre de membres de la llar (vinculada, principalment, al naixement de fills). No és d'estranyar, doncs, que la població amb una edat compresa entre 26 i 35 anys sigui la que té més intenció de canviar d'habitatge en els pròxims cinc anys (taula 6). Per contra, la formació de parella i l'emancipació respecte a la llar familiar, que es dona en edats més joves, perd pes relatiu (del 51,5% de l'any 2000 es passa al 44,7% cinc anys més tard). Finalment, les edats avançades s'associen al desig de permanència a l'habitatge actual.

L'altre element que explica l'augment de la voluntat de la població de canviar de residència té a veure amb l'increment del pes relatiu de la població nascuda fora de l'Estat espanyol i la major disposició a canviar d'habitatge: mentre que aquesta població representa el 9,7%

FIGURA 4 Expectatives de la població amb relació a canviar d'habitatge en els propers cinc anys, segons el lloc de residència actual (2006). %

Font: Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població de Catalunya (2006)

TAULA 6 Relació entre la població resident a la RMB i la població que té previst canviar d'habitatge en els propers cinc anys, segons diverses variables sociodemogràfiques (origen geogràfic, categoria professional, edat i nivell d'instrucció) (2006)

		Població resident	Població que té previst canviar	
		%	%	Diferència
Origen geogràfic	Nascuts a Espanya	90,3	81,2	-9,1
	Nascuts fora d'Espanya	9,7	18,8	9,1
Categoria professional	Baixa	47,0	48,6	1,6
	Mitjana	33,8	35,5	1,7
	Alta	11,7	10,9	-0,8
	Altres respostes*	7,5	4,9	-2,5
Edat	< 26 anys	10,7	27,1	16,4
	26-35 anys	22,4	43,1	20,7
	36-45 anys	19,2	16,2	-3,0
	46-55 anys	14,2	6,7	-7,5
	56-65 anys	14,3	4,3	-10,0
	> 65 anys	19,3	2,7	-16,6
Nivell d'instrucció	Sense estudis	10,8	3,7	-7,1
	Estudis primaris	35,0	25,8	-9,1
	Estudis secundaris	34,4	44,3	9,9
	Estudis superiors	19,8	26,2	6,4

* Inclou els que no contesten, els que no es poden situar en cap categoria i els que no han treballat mai.
Font: Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població de Catalunya (2006)

del total de la població, el seu pes relatiu és el doble (18,2%) en la categoria dels que tenen previst realitzar un moviment residencial en el pròxim cinc anys. No vament, els motius tenen a veure amb l'assentament en el territori —l'ampliació de la família, ja sigui per la via de la descendència o del reagrupament familiar— i la millora de les condicions de vida (millora de l'habitatge i del règim de tinença). Aquest és un desig compartit per les categories professionals més baixes —on es concentra bona part de la població nouvinguda— que, en termes relatius, tenen més ganes de canviar d'habitatge.

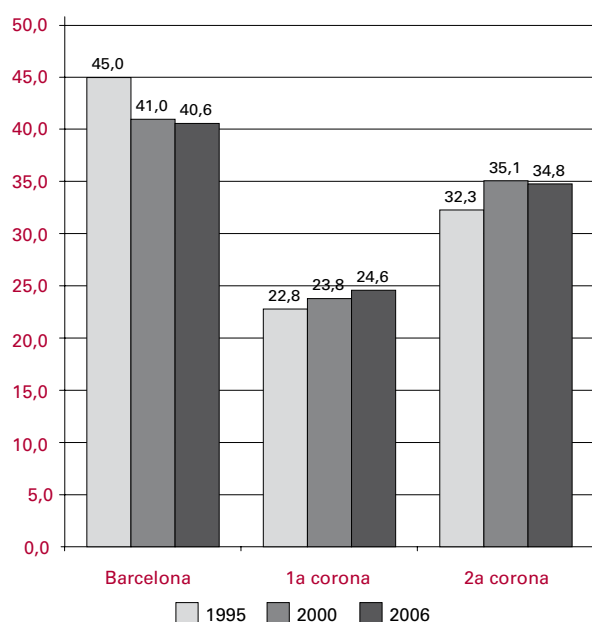
Finalment, seria convenient fer un apunt sobre el lloc on la població desitja anar a viure: amb independència del lloc de residència actual, la voluntat generalitzada de les llars metropolitanes és realitzar una migració de curta distància, de dimensió urbana, en un entorn proper, ja sigui al mateix barri de residència, en un municipi proper o, a molt estirar, en un altre municipi del mateix àmbit territorial. Cal destacar també que prop d'un terç de la població encara no ha decidit on es vol traslladar a viure. Malgrat aquesta voluntat de proximitat expressada, les dades sobre el canvi real de residència apunten, com hem vist, que sovint aquesta migració implica una distància més gran, amb un canvi d'àmbit de residència important i, sovint, amb una dimensió metropolitana.

2. Les transformacions en la localització de les activitats econòmiques

Tal com passa en el cas de la població, la localització de les activitats productives en el territori metropolità segueix les mateixes tendències de descentralització i dispersió. Al mateix temps, s'hi suma una tercera característica: la terciarització. En efecte, el pes de la ciutat de Barcelona en els llocs de treball i en l'ocupació de la Regió Metropolitana continua disminuint, si bé, en aquest últim cas, el creixement induït per l'arribada de població forana sembla haver frenat el fort descens experimentat en els últims quinquennis. Paral·lelament, tot el territori metropolità, i especialment la ciutat central, tendeix a especialitzar-se cada cop més en el sector de serveis, que ja aplega dos de cada tres llocs de treball metropolitans i ocupa una proporció idèntica de població activa.

Si la descentralització i la dispersió caracteritzen la distribució territorial de la població a la Regió Metropolitana de Barcelona, també són els elements que expliquen la disposició dels llocs de treball en el territori. En efecte, la figura 5 mostra que l'ocupació localitzada a la ciutat de Barcelona continua perdent pes relatiu en el conjunt de la Regió Metropolitana (del 45% l'any 1995 al 40,6% el 2006), si bé amb un ritme molt inferior respecte a l'anterior quinquenni. L'altra diferència remarcable respecte al període 1995-2000 és que el consegüent

FIGURA 5 Evolució de la localització dels llocs de treball de la població de la RMB* (1995, 2000 i 2006). %

* Submostra formada per la població ocupada que viu i treballa a la Regió Metropolitana de Barcelona.
Font: Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població (1995, 2000 i 2006)

guany no és absorbit de la mateixa manera per les dues corones metropolitanes: mentre que la Primera corona continua augmentant el seu pes relatiu (ja s'hi localitzen un de cada quatre llocs de treball metropolitans), la participació de la Segona corona sembla que s'estanca a l'entorn d'un de cada tres.

El fenomen del desplaçament de l'activitat industrial des del centre dels nuclis urbans cap als polígons industrials als afores periurbans és un fet que s'inicià en la dècada dels anys seixanta i s'accentuà arran de la crisi econòmica desencadenada l'any 1973. Per tant, s'inicia molt abans que les migracions que caracteritzen l'actual procés de metropolitanització del territori català. El que sí que és nou, però, és l'abast territorial d'aquest procés de descentralització, ja que gràcies a l'efecte de les infraestructures de transport —i el consegüent augment de l'accessibilitat—, les empreses s'han pogut establir en el territori d'una manera relativament homogènia

TAULA 8 Evolució de la distribució dels llocs de treball de la població de la RMB*, segons sector d'activitat i àmbit territorial on es localitzen (2000 i 2006)

	Barcelona	Primera corona	Segona corona	Total RMB
2000				
Agricultura	0,0	0,1	0,6	0,2
Indústria	19,4	29,9	41,6	29,7
Construcció	4,3	5,8	7,5	5,8
Serveis	76,0	63,9	49,9	64,0
NS/NC	0,3	0,3	0,4	0,3
N mostral	(1.160)	(673)	(993)	(2.826)
2006				
Agricultura	0,1	0,5	1,2	0,6
Indústria	14,2	28,1	36,2	25,3
Construcció	5,2	6,6	9,5	7,0
Serveis	80,0	64,6	52,4	66,6
NS/NC	0,6	0,2	0,6	0,5
N mostral	(1.468)	(890)	(1.258)	(3.616)

* Submostra formada per la població ocupada que viu i treballa a la Regió Metropolitana de Barcelona.
Font: Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població (2000 i 2006)

en funció de l'oferta de sòl urbanitzable i sense estar tan subjectes a la necessitat de situar-se prop de la mà d'obra. No obstant això, l'efecte d'aquesta relocalització de l'activitat industrial i residencial actua en sentit contrari al del mateix guany d'accessibilitat: mentre que aquest possibilita la separació física cada cop més gran entre tots dos elements —oferta i demanda i, més concretament, entre la població ocupada i els llocs de treball—, l'extensió del territori que en resulta obliga a una mobilitat més gran dels individus i, per tant, a la recerca de noves mesures per augmentar l'accessibilitat d'aquests «nous» territoris.

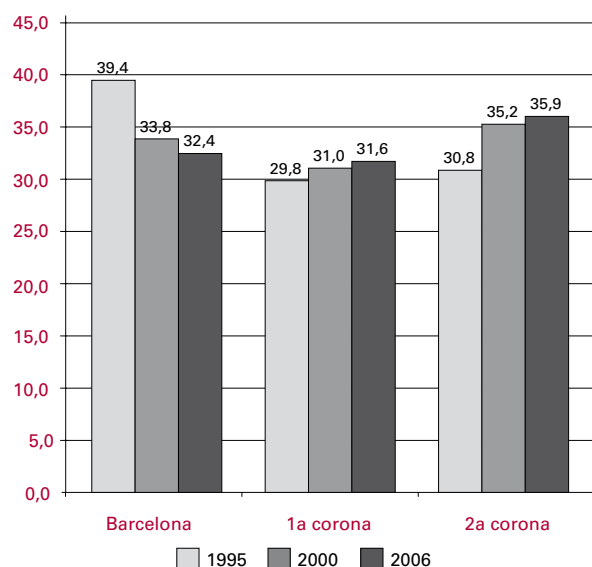
Tal com passava en el cas de la població, aquest procés de descentralització de l'ocupació està acompanyat de la dispersió: són els municipis més petits, per sota dels

TAULA 7 Distribució dels llocs de treball de la població de la RMB* segons sector d'activitat i àmbit territorial on es localitzen (2006)

	Agricultura	Indústria	Construcció	Serveis	NS/NC	Total
Barcelona	**	22,7	30,0	48,7	45,6	40,6
Primera corona	**	27,4	23,1	23,9	10,7	24,6
Segona corona	**	49,9	46,9	27,4	43,7	34,8
N mostral	**	(913)	(255)	(2.408)	(18)	(3.616)

* Submostra formada per la població ocupada que viu i treballa a la Regió Metropolitana de Barcelona.
** No significatiu.
Font: Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població de Catalunya (2006)

FIGURA 6 Evolució de la distribució de la població ocupada de la RMB segons el lloc de residència* (1995, 2000 i 2006)

* Submostra formada per la població ocupada que viu i treballa a la Regió Metropolitana de Barcelona.

Font: Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població (1995, 2000 i 2006)

100.000 habitants, els que experimenten un augment més elevat de llocs de treball i passen del 40,05% de l'any 2000 al 43,4% sis anys més tard, en detriment de les ciutats més grans —exclosa Barcelona—, que passen del 18% al 16%, respectivament.

Pel que fa a la composició del mercat de treball a la Regió Metropolitana segons el sector d'activitat, s'observa clarament un biaix en funció del lloc de localització: mentre que un de cada dos llocs de treball del sector de serveis es concentra a la ciutat de Barcelona, la indústria i la construcció tendeixen a concentrar-se a la Segona corona metropolitana. Això obeeix a dues cares de la mateixa moneda: l'oferta més gran de sòl i el preu més assequible d'aquests territoris facilita, d'una banda, la implantació d'activitats industrials —sovint en forma de polígons d'activitat econòmica— i, de l'altra, que s'erigeixin com a principals àrees de creixement residencial, tal com s'ha vist en l'apartat anterior (taules 7 i 8).

Si en lloc de centrar-nos en els territoris, ens fixem en els sectors d'activitat econòmica, observem que el predomini del sector de serveis és generalitzat al conjunt del territori metropolità i, fins i tot, augmenta la seva quota respecte als anys anteriors: el 66,6% de l'any 2006 enfront del 63,3% de deu anys enrere. Territorialment, aquesta progressiva terciarització de l'activitat és més gran a la ciutat de Barcelona, on quatre de cada cinc llocs de treball correspon a aquest sector.

Aquest augment es fa en detriment, sobretot, del sector industrial, el pes relatiu del qual continua disminuint de manera continuada. Les dades de la taula 8 també

TAULA 9 Evolució de la distribució de la població ocupada de la RMB* per sectors d'activitat, segons lloc de residència (2000 i 2006)

2000	Agricultura	Indústria	Construcció	Serveis	Total
Barcelona	**	23,2	21	39,9	33,8
Primera corona	**	32	33,3	30,5	31
Segona corona	**	44,8	45,7	29,7	35,2
N mostral	**	(840)	(163)	(1.809)	(2.826)

2006	Agricultura	Indústria	Construcció	Serveis	Total
Barcelona	**	23,5	20,3	37,2	32,4
Primera corona	**	31,8	35,5	31,4	31,6
Segona corona	**	44,6	44,3	31,5	35,9
N mostral	**	(913)	(255)	(2.408)	(3.616)

*Submostra formada per la població ocupada que viu i treballa a la Regió Metropolitana de Barcelona

** No significatiu

Font: Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població (2000 i 2006)

TAULA 10 Evolució de la distribució de la població ocupada de la RMB* per lloc de residència, segons sector d'activitat (2000 i 2006)

	Barcelona	Primera corona	Segona corona	Total RMB

2000				
Agricultura	0,1	0,1	0,5	0,2
Indústria	20,4	30,7	37,8	29,7
Construcció	3,6	6,2	7,4	5,8
Serveis	75,5	62,9	53,9	64,0
NS/NC	0,4	0,1	0,4	0,3
N mostral	(955)	(876)	(995)	(2.826)

2006				
Agricultura	0,3	0,4	1,1	0,6
Indústria	18,3	25,4	31,4	25,3
Construcció	4,4	7,9	8,7	7,0
Serveis	76,4	66,0	58,3	66,6
NS/NC	0,6	0,3	0,6	0,5
N mostral	(1.172)	(1.144)	(1.300)	(3.616)

*Submostra formada per la població ocupada que viu i treballa a la Regió Metropolitana de Barcelona.

Font: Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població (2000 i 2006)

confirmen el *boom* experimentat pel sector de la construcció els darrers anys: entre 1995 i 2006 es multiplica per dos la seva quota de mercat al conjunt de la Regió Metropolitana i gairebé per tres a la Segona corona. No obstant això, l'actual moment d'estancament del mercat de l'habitatge, amb la desacceleració immobiliària

i la crisi econòmica que redueix el límit creditici de la banca, fan augurar un estancament o, fins i tot, una reducció de la importància del sector.

Com a subgrup de la població total, les dades relatives a l'ocupació resident confirmen la tendència a la descentralització i, pel que fa referència als sectors de treball, a la terciarització. Pel que fa al primer aspecte (figura 6), menys d'un de cada tres treballadors de la Regió Metropolitana resideix a la ciutat de Barcelona (32,4%), quan fa deu anys la proporció era de dos de cada cinc (39,4%). Això va acompanyat, lògicament, dels consegüents augments de les dues corones metropolitanes, en aquest cas, sense excepcions. De totes maneres, aquesta pèrdua de pes relatiu de la ciutat central és menor que l'experimentada durant el quinquenni anterior (1995-2000), fet atribuïble a la tendència que ja hem comentat de creixement de la població forana a les ciutats centrals.

Sectorialment, aquest descens del pes dels ocupats residents a la capital catalana es fa notar en totes les activitats (taula 9) excepte en la indústria, que sembla mantenir-se a l'entorn del 23% de la població ocupada del sector, si bé respecte al conjunt de la població ocupada de la ciutat només n'ocupa el 18,3% (taula 10). Aquesta darrera taula ens mostra la forta correlació existent entre la població ocupada resident en un àmbit territorial segons el sector d'activitat i els llocs de treball d'aquest mateix sector que s'hi localitzen: en tots ells, i en gradació des de la ciutat central cap a les corones metropolitanes, el sector de serveis és el predominant entre la població ocupada. S'observa alhora que la indústria i la construcció guanyen pes relatiu a mesura que ens allunyem de la ciutat central. En tots els àmbits, l'agricultura té una participació testimonial (entorn de l'1%) en el conjunt dels llocs de treball i les ocupacions de la població metropolitana.

3. La integració i especialització funcional de l'espai

Els fenòmens de descentralització i dispersió de la població i de les activitats productives en el territori s'han esdevingut paral·lelament en el temps i en l'espai, però no necessàriament seguint un procés convergent. La conseqüència d'aquest fet és l'increment de la mobilitat i l'ús cada vegada més extensiu del territori metropolità, que implica una ampliació de l'espai de vida dels seus habitants.

Els anteriors apartats han pretès manifestar un seguit de tendències que s'esdevenen actualment a la Regió Metropolitana de Barcelona —i, per extensió, a la resta del territori català— i que es poden resumir breument de la següent manera:

- S'ha esdevingut un fenomen de desconcentració i dispersió de la població en el territori: les ciutats més grans perden població, fruit de les migracions

internes catalanes, en benefici dels municipis més petits. S'acompleix, així, una suburbanització residencial mitjançant la qual l'entorn de les grans ciutats es configura com una àrea d'expansió residencial. Tan sols la tendència de la població nascuda fora de l'Estat espanyol d'establir-se a la ciutat central sembla exercir de fre a aquesta dinàmica.

- Paral·lelament, s'ha produït un procés creixent de descentralització de l'ocupació: la convivència cada vegada més difícil entre les activitats industrials i residencials urbanes, i la necessitat creixent d'espais específics per a la indústria (més amplis, accessibles i dotats de serveis i equipaments) actuen segurament com a forces centrífugues que tendeixen a impulsar l'assentament de les activitats industrials fora dels nuclis urbans, especialment als municipis de la Primera i la Segona corona metropolitanes, fet que es tradueix en una pèrdua de llocs de treball tant en termes absoluts com relatius.
- Finalment, hi ha hagut, alhora, un canvi en la base econòmica del país, amb el pas d'una economia basada en el sector industrial a una economia preeminentment fonamentada en el sector terciari, que guanya pes relatiu en tots els àmbits territorials analitzats.

Malgrat la coincidència d'aquestes descentralitzacions, i la influència que l'una té sobre l'altra, no hi ha cap evidència d'un comportament convergent entre les dispersions de la població i de l'ocupació en el territori. De fet, un dels elements més característics d'aquest procés és la creixent separació física entre el lloc de residència i el lloc de treball.

Hi ha dos indicadors bàsics que il·lustren aquest fet: els nivells d'autocontenció i d'autosuficiència laboral, és a dir, la capacitat que tenen els municipis de retenir la seva població ocupada i la capacitat d'ocupar els llocs de treball del municipi amb la població que hi resideix.

La taula 11 mostra l'evolució dels nivells d'autocontenció i autosuficiència a escala municipal segons cada un dels àmbits territorials analitzats. El primer indicador ens permet apreciar que, per primera vegada, més de la meitat de la població treballa fora del municipi de residència, tant si s'analitza el que s'esdevé a la Regió Metropolitana de Barcelona (47,6% de la població ocupada resident) com al conjunt de Catalunya (amb un valor de l'indicador de 49,5%). Si aquest valor no és més baix és a causa del pes relatiu dels treballadors residents a la ciutat de Barcelona que, tot i el descens experimentat, és, i de molt, l'àmbit territorial amb un nivell d'autocontenció més elevat (72,2%). De fet, el descens és generalitzat a tot el territori català i, molt especialment, en el territori de la província de Barcelona que no forma part de la Regió Metropolitana —amb caigudes més elevades que a les corones metropolita-

TAULA 11 Nivell d'autocontenció i d'autosuficiència laboral municipal als diferents àmbits territorials de Catalunya (1995–2006)

	Autocontenció laboral municipal*			Autosuficiència laboral municipal**		
	1995	2000	2006	1995	2000	2006***
Barcelona	79,1	76,6	72,2	73,1	66,6	63,2
Primera corona	35,6	30,6	29,1	49,7	43,5	39,8
Subtotal AMB	-	-	51,2	-	-	54,4
Segona corona	58,3	48,9	41,3	59,9	54,6	46,1
Subtotal RMB	59,6	52,4	47,6	63,5	56,9	51,5
Resta de la Província	-	56,6	46,8	-	61,7	54,5
Subtotal província de Barcelona	-	52,7	47,6	-	57,3	51,7
Resta de Catalunya (Cat.-prov.)	-	-	55,1	-	-	64,1
Resta de Catalunya (Cat.-RMB)	-	-	53,5	-	-	62,2
Total Catalunya	-	-	49,5	-	-	54,7

* Percentatge de població ocupada que treballa al municipi de residència.

** Percentatge de llocs de treball d'un municipi ocupats per treballadors que hi resideixen.

*** A l'hora de la comparació amb edicions anteriors de l'*Enquesta*, cal fer notar que l'any 2006 es consideren tots els llocs de treball ocupats per residents a tot Catalunya, i no tan sols a la Província com s'esdevenia l'any 2000.

Font: Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població (1995, 2000 i 2006)

nes—, fet que ens confirma l'expansió de les dinàmiques metropolitanes més enllà de les seves fronteres clàssiques.

Si analitzem els resultats tenint en compte l'indicador del nombre d'habitants del municipi, s'observa que aquest presenta una clara gradació: com més població, més autocontenció —fins a arribar als nivells ja assenyalats de la ciutat de Barcelona. Així, mentre que als municipis que no arriben als 10.000 habitants menys d'un de cada tres habitants (29,4%) treballa al seu municipi, entre els de més de 100.000 —exclosa Barcelona— la proporció s'eleva a dos de cada cinc (38,8%).

El segon dels indicadors analitzats, l'autosuficiència, segueix una tendència similar a l'anterior: a la Regió Metropolitana, un de cada dos llocs de treball localitzats a cada municipi és ocupat per població que no hi resideix. Novament, la ciutat de Barcelona és l'àmbit territorial que té un nivell més elevat, de manera que dos de cada tres llocs de treball els ocupen persones residents a la ciutat. A la resta de territoris, el descens esdevé generalitzat, i és més intens a la Segona corona i a la resta del territori provincial. A escala municipal, l'indicador segueix la mateixa tendència que l'autocontenció: com més habitants té un municipi, més elevada és la proporció de llocs de treball ocupats per població resident. En aquest cas, la diferència entre els municipis petits i grans és més elevada: l'autosuficiència és del 36,9% en els que tenen menys de 10.000 habitants i del 59,2% en els que en tenen més de 100.000 —novament exclosa Barcelona.

Paral·lelament, i fruit d'aquest doble procés de descentralització i dispersió del poblament i de les activitats productives, s'esdevenen la fragmentació del territori i l'especialització de les seves peces: en el nou territori dispers

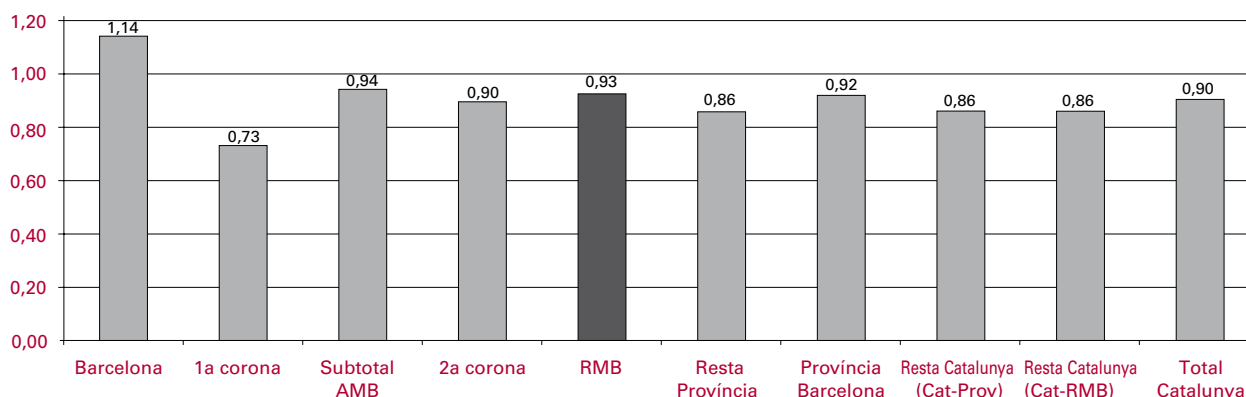
s'introdueix la discontinuïtat, la distància física entre els diferents fragments especialitzats (urbanitzacions residencials, polígons d'habitatge, enclavaments industrials, universitats públiques o privades, centres comercials, etc.). En conseqüència, algunes parts del territori tendeixen a especialitzar-se com a zones residencials mentre que unes altres acolliran majoritàriament activitat econòmica, fet que dona com a resultat una especialització funcional a escala local.

Una bona mesura de l'especialització dels territoris és la relació entre el nombre de llocs de treball que hi ha i el nombre de persones ocupades que hi resideixen, que es coneix com a índex de descentralització. Els resultats de l'indicador s'han d'interpretar de manera que com més pròxim a la unitat sigui el resultat, més equilibri territorial hi ha (i, per tant, menys descentralització). Un valor inferior a 0,3 es pot interpretar com una zona especialitzada residencialment; per contra, un valor més gran d'1,5, com un centre d'atracció de la mobilitat, com a regió especialitzada econòmicament.

La figura 7 mostra clarament quin és el nivell d'especialització de cada un dels territoris. S'hi aprecia clarament que la ciutat de Barcelona és l'únic àmbit territorial que conté un nombre més elevat de llocs de treball que de població ocupada resident. A la resta d'àmbits, la situació és la inversa, especialment a la Primera corona metropolitana, que es configura com un espai residencial important. Aquesta dada, combinada amb la baixa autocontenció laboral municipal, confirma l'important paper d'atracció de població treballadora forana de la ciutat de Barcelona.

Alguns autors defineixen aquesta nova organització de l'espai —que alguns han batejat *nova territorialitat*— basant-se en el funcionalisme, que parteix de la idea d'una

FIGURA 7 Índex d'especialització funcional (llocs de treball/població ocupada), per àmbits territorials de Catalunya (2006)

Font: Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població de Catalunya (2006)

organització territorial basada en la segregació de les diferents activitats urbanes (residència, feina i oci) mitjançant la seva localització en espais diferenciats entre els quals hi ha d'haver una immillorable xarxa viària. Les interpretacions de les transformacions territorials ressenyades són encara força contradictòries, sens dubte a causa de la relativa proximitat dels canvis esdevinguts.

La conseqüència lògica d'aquest nou model territorial sobre la vida quotidiana de les persones és clara: l'ampliació del que s'anomena *espai de vida*, que es pot definir com la porció del territori on l'individu efectua les activitats quotidianes —el treball, les compres, l'oci, etc.

En efecte, fruit de les noves pautes de localització residencial i laboral, l'espai de vida de la població metropolitana s'amplia: cada cop hi ha més desvinculació entre el lloc de residència i el lloc on es desenvolupa la vida quotidiana, amb la consegüent pèrdua del poder explicatiu de la localització residencial en el comportament territorial de la població. La conseqüència final d'aquest procés és l'augment de la mobilitat, tant en termes quantitatius —el nombre de desplaçaments— com qualitatius —l'increment de la distància mitjana.

4. Conclusions

L'expansió de les dinàmiques metropolitanitzadores del territori català semblen un fet inqüestionable: els processos de descentralització i de dispersió de la població i de les activitats productives, que segueixen la lògica ja apuntada en anteriors edicions de l'*Enquesta* «de dins cap a fora i del gran cap al petit», es continuen mani-

festant a la Regió Metropolitana de Barcelona i, el que és més important, tendeixen a expandir-se fora de les seves fronteres clàssiques.

Així, la tendència de la ciutat central —Barcelona— de perdre pes relatiu en favor de les dues corones metropolitanes en matèria de població i llocs de treball es manté, i d'aquesta tendència en comencen a ser participants la resta de la comarques de la província de Barcelona. La reflexió sobre aquest fet és clara: cal pensar que Catalunya es configura cada cop més com una «ciutat-regió», seguint lògiques territorials de les diferents ocupacions i especialitzacions de l'espai cada cop de major abast? Respondre afirmativament de manera rotunda aquesta pregunta és potser —almenys encara— un pèl agosarat, però amb les dades de l'*Enquesta* sí que es pot concloure que, actualment, el territori català es caracteritzaria pel fet de ser format per una realitat articulada en un conjunt d'àrees urbanes funcionalment molt relacionades, interdependents i integrades, tot i que separades espacialment.

El que és evident és que, més enllà de la concepció espacial que implica el nou model territorial, les transformacions descrites tenen un ampli reflex en la vida quotidiana de les persones, que, a grans trets, es caracteritza per un ús extensiu del territori i l'ampliació de l'espai de vida, entès com la porció del territori on es realitzen les activitats quotidianes. En efecte, d'una banda, el lloc de residència perd cada cop més importància a l'hora d'explicar el comportament territorial de la població i, de l'altra i en conseqüència, la mobilitat quotidiana guanya cada cop més protagonisme en la configuració territorial de l'espai.